Ir-Radio City Opera House

minn Ivan Bugeja

Ir-Radio City Opera House m'għandha bżonn l-ebda introduzzjoni la mal-poplu Malti u wisq aktar ma' dak tal-Ħamrun. Bla dubju l-isem Radio City iġib miegħu memorji mill-isbaħ, l-aktar għal dawk il-persuni li jiftakruh fl-aqwa tiegħu fis-snin erbgħin u ħamsin, meta ta' sikwit kien jilqa' l-aqwa talent tal-opra lirika kemm lokali u xi drabi anki internazzjonali.

Ma' tmiem it-Tieni Gwerra Dinjija l-bżonn ta' teatru ġdid għall-opra lirika beda jinħass ħafna aktar minn qatt qabel. Dan minħabba li t-Teatru Rjal tal-Belt Valletta kien spiċċa mġarraf wara attakk qalil mill-qawwa tal-ajru Ġermaniża l-*Luftwaffe* nhar is-7 t'April tal-1942. Dan ħalla lil pajjiżna mingħajr teatru addattat fejn fih seta' jilqa' l-opri liriċi, li f'dawk iż-żmienijiet kienu tassew popolari mal-Maltin.

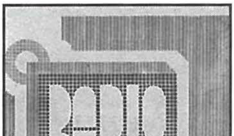

Kien lejn nofs is-snin erbgħin meta Charles Schembri ta bidu għall-bini tat-Teatru Radio City fuq biċċa medda art imdaqqsa fi Triq il-Kbira San Ġużepp il-Ħamrun, ftit passi 'l bogħod mill-*Milend*. Nistgħu ngħidu, li fi ftit żmien, it-teatru kien lest mix-xogħol strutturali, xogħol li kien sewa madwar £100,000. Għalkemm ir-Radio City ma kellux is-sbuħija arkitettonika u l-kobor tat-Teatru Rjal, hu xorta waħda laħaq l-iskop li għalih kien mibni, dak li fih isiru l-opri liriċi. Hawnhekk it-tmexxija tar-Radio City għaddiet f'idejn il-maniġer Anthony Bilocca.

Dan it-teatru kien inawgurat lejn nofs Frar tal-1945 b'ballu kbir tal-karnival. Fix-xhur ta' wara l-popolarita' tiegħu kompliet tikber u l-attivitajiet bdew ikunu organizzati bil-bosta, attivitajiet ta' kull ġeneru minn opri, għal operetti, kunċerti, drammi u ballijiet.

L-ewwel opra lirika li saret fir-Radio City kienet il-*Cavalleria Rusticana*, opra b'att wieħed ta' Pietro

ikompli f'paġna 91

Mascagni. Din kienet saret waqt *Gala Night* organizzat mill-*Amateur Theatrical Company* nhar it-22 ta' Frar tal-1945. Imbagħad tul il-kumplament tas-sena saru xejn inqas minn erba` opri oħra fosthom *La Boheme* ta' Giacomo Puccini, *I Pagliacci* ta' Ruggiero Leoncavallo, *Lucia di Lamermoor* ta' Gaetano Donizetti u *La Traviata* ta' Giuseppe Verdi. Dawn tmexxew mid-Diretturi Artistiċi s-Surmastrijiet G. Camilleri u V. Bugeja.

L-interess fl-opri kompla kiber u dan wassal sabiex fl-1946 kienu organizzati xejn inqas minn tnax-il opra oħra fosthom it-*Tosca, Madame Butterfly* u *La Boheme* ta' Giacomo Puccini, *Il Matrimonio Segreto* ta' Domenico Cimarosa, *Werther* ta' Jules Massenet, *Rigoletto* ta' Giuseppe Verdi, *Carmen* ta' Georges Bizet, *Fedora* ta' Umberto Giordano, *Il Barbiere di Siviglia* ta' Gioachino Rossini, *I Pagliacci* ta' Ruggiero Leoncavallo u *L'Elisir d'Amore* ta' Gaetano Donizetti. Fost il-kantanti liriċi Maltin insemmu lil Gemma Fsadni, Alice Tonna, Mary La Rosa, Mary Grima, Jane Buttigieg de Piro, Aida Sammut, Walter Cachia, Anthony Cini, Emanuel Zammit Ross, Frank Bonello, George Ross, Joe Zammit Harrison, Joe Bezzina, Lino Farrugia, Anthony Vella u Arthur Galea.

Fl-istaġun ta' wara, l-opra kompliet tikseb aktar popolarità u dan wara li tliet kumpaniji li kienu qed jorganizzaw l-opri u li kienu mmexxija mis-Sinjuri Bugeja, Camilleri u Cirillo ngħaqdu u b'hekk saru kumpanija waħda. Matul dak l-istagun operistiku kienu ttellgħu sbatax-il opra fosthom *Andrea Chenier* ta' Umberto Giordano, *Manon Lescaut* ta' Giacomo Puccini, *La Sunnambula* ta' Vincenzo Bellini, *L'Amico Fritz* ta' Pietro Mascagni, *Faust* ta' Charles Gounod u *La Favorita* u *Don Pasquale* ta' Gaetano Donizetti.

Sfortunatament matul l-istagun operistiku tal-1947-1948 ma kinux saru opra b'kantanti Maltin u dan wassal sabiex ħafna minnhom marru jittantaw xortihom fl-Ewropa, l-aktar fl-Italja u l-Ingilterra. Iżda matul l-istess sena l-kumpanija tal-opri Taljana *Citta di Milano* tellgħet sitt opri u operetta li kienu *La danza delle Libellule* ta' Franz Lehár, *Madame di Tebe* ta' Carlo Lombardo, *Primarosa* ta' Guiseppe Pietri, Scugnizza ta' Mario Pasquale Costa, *La Donna Perduta* ta' Guglielmo Zorzi u *Il paese dei Campanelli* ta' Carlo Lombardo.

Fl-1949 il-Gvern Malti ta permess lil Luigi Cantoni sabiex iġib kumpanija tal-opra Taljana oħra ħalli torganizza sensiela ta' opri u operetti. Dan wassal biex fis-snin

ikompli f'paġna 95

CAVALLERIA RUSTICANA
Opera in one Act by P. MASCAGNI
The Cast
Santuzza (a young peasant girl) — Aida Sammut
Turiddu (a young peasant) — Paul Axiak
Lucia (his mother) — [illegible]
Alfio (a carrier) — Paul [illegible]
Lola (his wife) — [illegible] Sammut

I PAGLIACCI
Opera in 2 acts by LEONCAVALLO
The Cast
Nedda (Columbine) — [illegible] Vella [illegible]
Canio (Pagliaccio) — Joe Zammit Hammett
Tonio (Taddeo) — Joe [illegible]
Peppe (Arlecchino) — J. DeGiovanni
Silvio (a villager) — E. [illegible]

Chorus Instructor Mro. [illegible]
Conductor
Mario Cirillo

ħamsin saru mhux inqas minn sebgħa u tletin opra u magħhom dawn ġabu numru kbir ta' kantanti liriċi barranin ta' fama fosthom Gino Bechi, Angelo Lo Forese, Afro Poli, Anselmo Colzani, Elena Rizzieri, Gino Mattera u magħhom il-Maltin Paul Asciak, Oreste Kirkop, Giuseppe Satariano u John Lopez.

Lejn nofs is-snin ħamsin ir-Radio City inxtara mill-aħwa Baldacchino u fl-1959 il-kor tal-Ħamrun kien ippreżenta l-ewwel Oratorju li qatt sar f'pajjiżna, il-famuz "Messiah" ta' George Fredric Handel. Sadanittant matul l-istess snin u fis-snin ta' wara f'dan it-teatru saru għadd ta' festivals kbar fosthom il-"Malta Song Festival" u l-"Canzoni d'Oggi". Kienu bosta l-esponenti ta' dak iż-żmien kemm lokali, kif ukoll barranin li wrew it-talenti tagħhom u anki kisbu s-suċċess mixtieq li wassalhom sabiex komplew jikbru fil-karriera tagħhom. Fost dawn l-artisti ta' min isemmi lil Tony Agius, Enzo Gusman, Joe Cutajar, Renato Micallef, Edwin Galea, Joe Grech, Mary Spiteri, Helen Micallef, Ilene Mifsud u tant oħrajn. Insemmu wkoll uħud mill-kantanti barranin fosthom lil Claudio Villa, Albano Carrisi, Aurelio Fierro, Giacomo Rondinella, Luciano Tajoli, Giorgio Consolini, Tony Dallara, Van Wood, Mimì Berté, Lucia Altieri u oħrajn.

Fl-1974 ir-Radio City għadda għal għand Sunny Baldacchino u kien hawnhekk illi dan il-post spiċċa biex beda jintuża bħala sala għaċ-ċimenatografija. Minn hawnhekk il-post beda jissejjaħ ir-Radio City Music Hall Cinema. Hawnhekk ta' min isemmi li għal żmien twil fost l-oħrajn bħala operaturi tal-makni taċ-ċinematografija kien hemm Joe Magrin u John Fenech. Minn hawnhekk 'il quddiem fit-teatru ma sarux aktar opri u aktar ma beda jgħaddi ż-żmien l-attività bdiet aktar tisfuma fix-xejn għajr għal xi ġlied boxing jew wrestling, xi wirja jew inkella xi riċeviment. Saħanistra anki l-isem tal-post tbiddel għal Radio City Hall. F'Ottubru tal-1992 it-teatru kien inxtara mill-Partit Laburista għall-prezz ta' madwar Lm 200,000 u fix-xhur ta' wara dan twaqqà u minflok inbena l-kwartieri ġenerali tal-Partit Laburista.

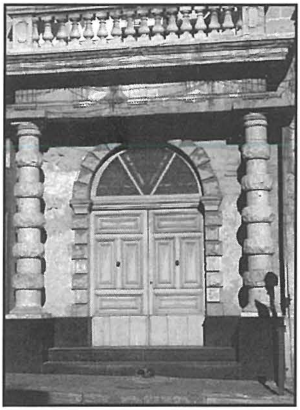

Illum ir-Radio City spiċċa għal kollox u kull ma fadal minn dik il-binja maestuża hi biss il-faċċata. Biss magħha fadal ukoll il-ħafna memorji sbieħ f'imħuħ l-eluf ta' nies li kienu jiffrekwentawh meta r-Radio City kien fl-aqwa tiegħu. Kif jgħid il-Malti "Ħadd warą Ħadd tasal ta' kulħadd", ġralu bħal kull ħaġa oħra li teżisti fuq wiċċ id-dinja!! L-era tiegħu spiċċat għal dejjem.